

מה"הגנה" לצה"ל

28 שנותיו של ארגון ה"הגנה"
ד"ר מרדכי נאור
התיאור האורכי

לפני היות ה"הגנה"

• השמירה במושבות

• "השומר"

• הגדודים העבריים

השמירה במושבות הראשונות

המושבות הראשונות שכרו שומרים ערבים, בדואים וצ'רקסים. ההערכה הייתה שיהודים לא מתאימים לעסוק בנושאי בטחון

"השומר"

ב-1909 הוקם "השומר" – ארגון של שומרים יהודים שקיבל עליו את השמירה במושבות. הלבוש – כמו בקרב הצ'רקסים

הגדודים העבריים

צעד חשוב לידע הביטחוני תרמו אלפי המגויסים
לגדודים העבריים במלחמת העולם הראשונה

מייסד הגדוד הלונדוני - גדוד 38 זאב ז'בוטינסקי

מארצות הברית הגיע לגדוד 39 דוד בן-גוריון,
שגורש מארץ ישראל ב-1915. הוא ויצחק
בן-צבי נמנו עם מייסדי הגדוד האמריקני

הסיבות להקמת ה"הגנה" ב-1920

- התגברות האלימות הערבית

- קרב תל חי

- הפרעות בירושלים

- הפסיביות הבריטית

- פירוק "השומר"

קרבת תל חי בחורף 1920 הוכיח כי יש צורך
בארגון ביטחוני של היישוב ואין להסתמך על
הגנה של כל יישוב בכוחות עצמו

פרעות הערבים נגד היהודים בירושלים באביב 1920 נענו בתגובה יהודית, אך הורגש צורך להקים ארגון ארצי

הבריטים לא הפגינו יד קשה במיוחד נגד האלימות
הערבית. הנציב העליון הראשון, הרברט סמואל, היה
יהודי, אך נזהר מאוד ביחסי שני העמים

ייסוד ה"הגנה" בחצר כנרת – יוני 1920

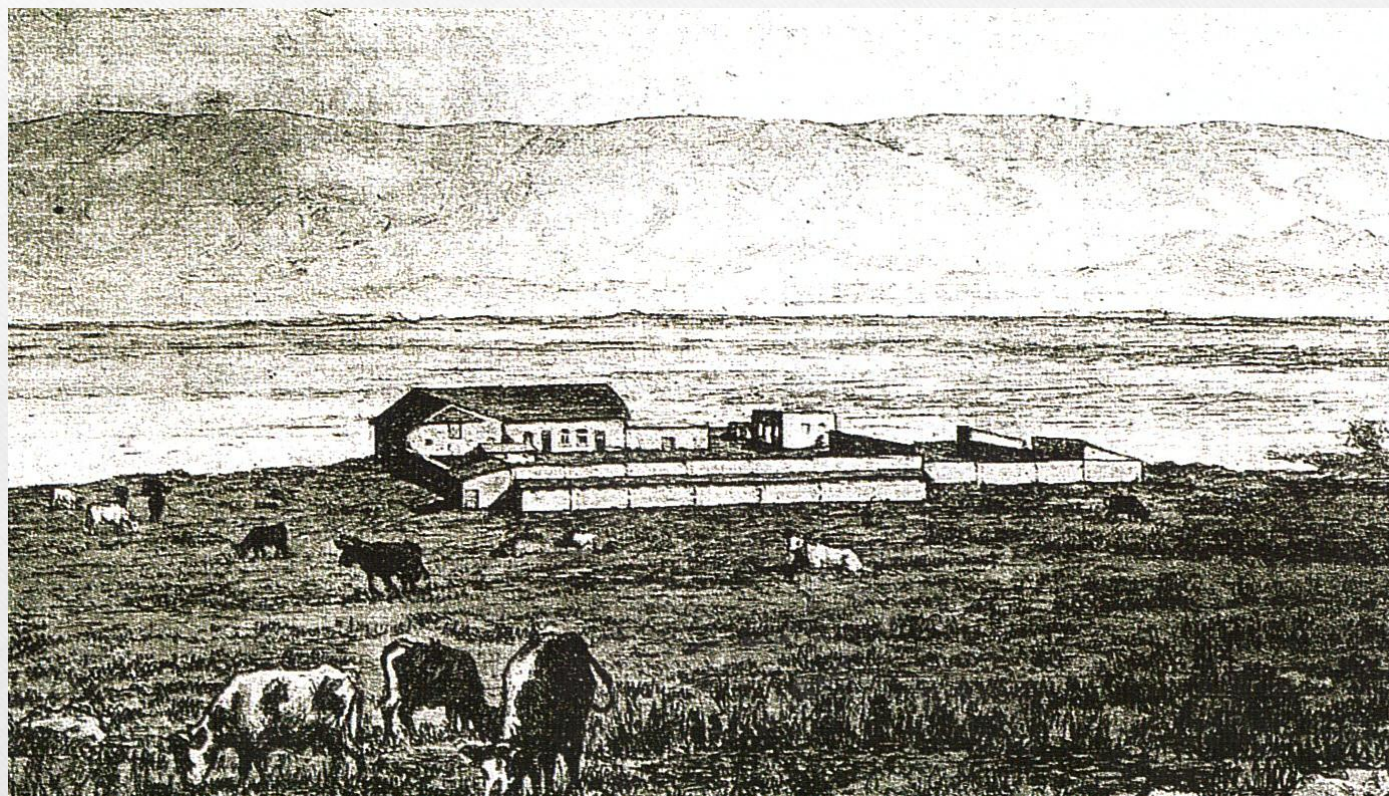
- כינוס מפלגת "אחדות העבודה"
בחצר כנרת
- ההחלטה להקמת ארגון ה"הגנה"
– 15.6.1920

ההחלטה להקמת ארגון ה"הגנה" קטע מהפרוטוקול של ועידת "אחדות העבודה" בכתב ידו של משה שרת (שרתוק)

הוועיה אחיקת את כל חברי א"ה להצטרף בהשגחה אחידה לצד ההנהגה בכל צרישה להקמה.
אחדות-הצבונה מקבלת בהכרח תמיכה ואחריות הסטורית את הוועיה צרישה א"ה
גוס' השומר לצורך אסכול צ"ח ההנהגה, לאורכען השתתפותם של הוועיהים בה ולהקמת תורה בלומי
והוועיהים של הנהגה צרישה הוועיהים צ"ח סכור חבר צוהרים אקטיביים בעומדים על השומר בכל צ"ח
ההנהגה, ביצירת הוועיהים והשתתפותם בהנהגה.

הוועיה גוסרת יסוד-כח לצד שרתים בשומר, ארשת - בקשר עם הוועיה של א"ה - לאורכען השתתפות ההנהגה.
הוועיה אחיקה, כי ההנהגה צרישה להיות מאורגנת כח, שהיא תהיה לה כחשות השתתפותם בה והשומר והוועיהים
תוכה כל איש אפשר להצטרף והנהגה וזקבל א"ה את א"ה.
בשבת א"ה א"ה גוסרת תוכנית צ"ח השתתפותם הוועיהים של חבריה בהקמת אחידות א"ה.

חצר כנרת – איור מאז

חצר כנרת - היום

ה"הגנה" עוברת לאחריות הסתדרות העובדים

• הקמת הסתדרות העובדים בשנת
1920

ועידת יסוד ההסתדרות – הטכניון בחיפה דצמבר 1920

ה"הגנה" – התארגנויות ראשונות

• בערים

• במושבות

• הניסיונות להשגת נשק בחו"ל

מהשלבים הראשונים בלט בארגון ה"הגנה"
הצעיר אליהו גולומב, שכונה לימים "המפקד
הבלתי מוכתר של ה'הגנה'"

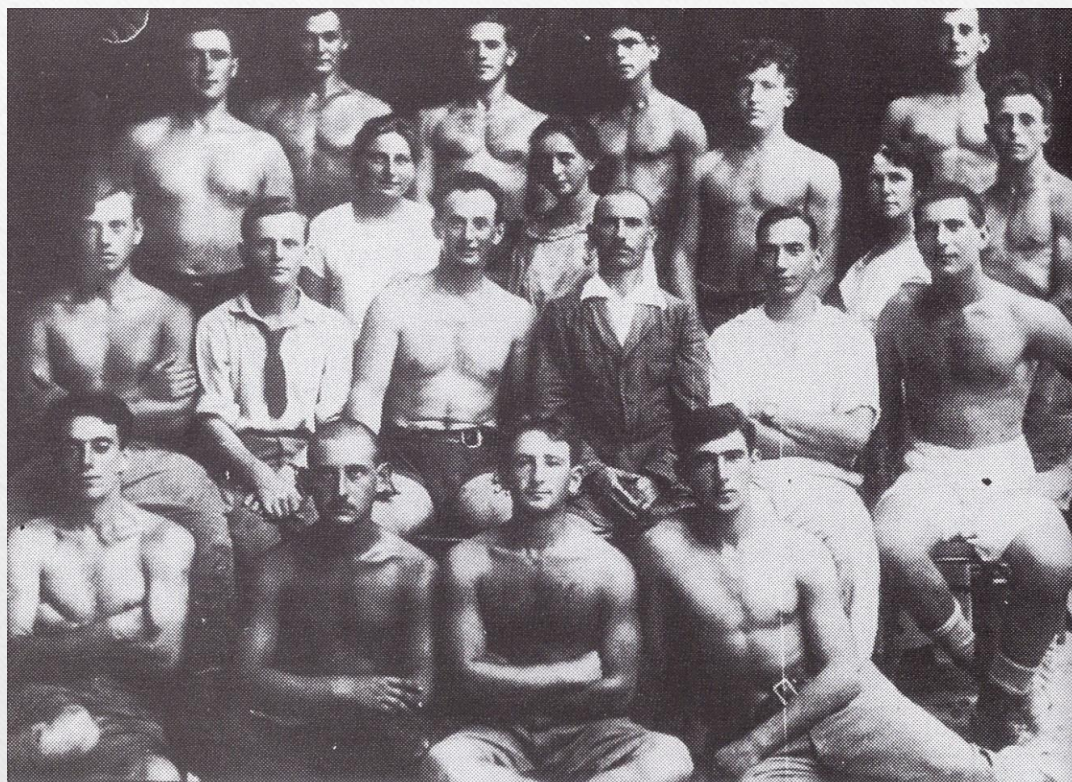
דמות בולטת אחרת – יוסף הכט,
מפקד הארגון בכל שנות העשרים

לוי שקולניק (לימים אשכול – ראש הממשלה
השלישי) היה מפעילי ה"הגנה" בנושא הברחת
נשק באותן ימים

קורס מ"מים (קצינים) ראשון
נערך כבר ב-1921. הוא החל בתל אביב
והסתיים בכפר גלעדי

סניפים סודיים של ה"הגנה" הוקמו בעיר ובכפר והחברים עברו אימונים והשתתפו במסדרים

מאורעות תרפ"ט

בקיץ 1929 יצאו ערביי ארץ ישראל להתקפות על יישובים יהודים ברחבי הארץ. הבריטים גילו תחילה אוזלת יד וה"הגנה" הייתה מאורגנת רק בחלק מהמקומות. היו אף קהילות ויישובים שדחו את פנייתה לסייע להם

ההתקפות הערביות הפתאומיות על ערים ויישובים חקלאיים היו בהיקף גדול ומספר ההרוגים הגיע ל-133

דבר הימים האלה

תלמידי יום ששי כיר אחרונים, 30 באוגוסט 1948

חללינו
 המעונים, המכובדים והנאמנים במערכתה על קרוב שם המולדת
 (1917-1948 כ"ד אב תרש"ט)

טבוחי חברון

1. 58 זמן מהו בן 38, סוקולוב בעל מלון.
2. גרינברג זאב בן ישיבת.
3. מרטנס אריקסון בן 30 חברון 1948.
4. מנדוביץ יושבתי אורי, פתח תקוה, בן ישיבת.
5. קלונצקי ישראל חלל הכותן ליושבת בן ישיבת.
6. וויסל אריה לוי שודרו.
7. כריריש שמחה יצחק, וילקופטר, בן ישיבת.
8. ברוך שמח בן 38 חברון.
9. גרוסמאן שמעון חלל וילקופטר בן ישיבת.
10. אהרן לוי דיוק.
11. מרטנס חנה ירושלים.
12. אורינסקי יעקב רבנות בת 47 חברון יעקב.
13. גראן אשרי נוכבת.
14. ארי דוד.
15. רחוב קלרה אשת חובב.
16. דובנינסקי-פזת משה ביל"ם בתל נורודי חלל אויב.
17. אורחל אשת הערתה הכולו דיוק.
18. אנהתה יצחק.
19. חנה רוקה סמל.
20. מבריר ר בצלאל ושל מלח.
21. גרוסמאן י"י פתח תקוה.
22. גיל שלמה מלח בן ישיבת.
23. אשכנזי אפרן דוד ישיבת.
24. שמחה אפרן דוד ישיבת.
25. אהרן סמארי.
26. פתח תקוה אפרן דוד ישיבת.
27. דיוק רובין יעקב זאב חלל ירושלים שושנת.
28. חיימן בני חלל אשדוד בן ישיבת.
29. אהרן בן חלל ירושלים בן ישיבת.
30. לוי בן רובין בן ישיבת.
31. יצחק אהרן בן 28 חברון חובב.
32. אלי אבוסידי, בן 66, חברון מורה.

הרוגי ירושלים ומוצא

1. בן ששון	9. משה חבוי	17. רחוב קלרה	24. יעקב לוי ירושלים
2. אהרן חובב	10. משה שושנת	18. חובב קלרה	25. חובב קלרה
3. חלל חובב	11. מרדכי בן-בשש	19. חובב קלרה	26. אהרן חובב
4. משה חובב	12. חובב קלרה	20. חובב קלרה	27. חובב קלרה
5. חובב קלרה	13. חובב קלרה	21. חובב קלרה	28. חובב קלרה
6. חובב קלרה	14. חובב קלרה	22. חובב קלרה	29. חובב קלרה
7. חובב קלרה	15. חובב קלרה	23. חובב קלרה	30. חובב קלרה
8. חובב קלרה	16. חובב קלרה	24. חובב קלרה	25. חובב קלרה

הרוגי תל-אביב

1. בן חובב, 35
2. משה ורדי, 30
3. ברוך בן-בשש, 50
4. אהרן סמארי, 40

הרוגי חיפה

1. דוד ורדי, 22
2. משה חובב, 26
3. חובב קלרה, 45
4. חובב קלרה, 50

הרוגי צפת

1. משה חובב, 22
2. חובב קלרה, 25

ההרוגים במושבות

אחים ציונים רוצו בחנות על חולדת
 ירי יום ירושלים - באר מוביל
 רחוק - באר מוביל

הקהילה היהודית בחברון הותקפה ועשרות מאנשיה נרצחו. בתצלום: פרידה מהבית של אחד הניצולים

הותקפו ונהרסו גם יישובים חקלאיים בתצלום: באר טוביה

טבח היה גם בצפת והבריטים ריכזו את
הניצולים בבניין המשטרה, ממנו ראו איך
רכושם נשדד. קריקטורה של נחום גוטמן

לבריטים לא היו מספיק כוחות
לדכא את המהומות.
בתצלום: מעצר חשוד ערבי בירושלים

לאחר כמה ימי מהומות הזעיקו הבריטים
מלחים מאוניית מלחמה שהוחשה לחיפה.
ה"הגנה" פעלה בחלק מהמקומות

"המוסדות הלאומיים"

כתוצאה ממאורעות 1929 החליטו המוסדות הלאומיים – הסוכנות והוועד הלאומי – לקבל את ה"הגנה" לאחריותם.
הוקמה המפקדה הארצית (מ"א)

שנות הרגיעה

השנים 1931-1935 היו תקופה
שקטה בארץ ישראל וה"הגנה"
הרחיבה את פעילותה

נשק הושג בדרכים שונות ואוחסן ב"סליקים"
שנבנו במקומות סתר בערים, במושבות,
בקיבוצים ובמושבים

בשנים אלה הלך והתבלט אדם נוסף בפעילות
ה"הגנה" – שאול מאירוב (אביגור).
הוא היה ממגיני תל חי וחבר קבוצת כנרת

ב-1934 התרחבה פעילות ה"הגנה" והגיעה גם
לנושא ההעפלה.
אניית המעפילים הראשונה שהביאה ה"הגנה" הייתה
"ולוס"

המפקדה הארצית של ה"הגנה" פעלה באותן שנים
במבנה נייטרלי כביכול – בניין הוועד הפועל של
ההסתדרות ברחוב אלנבי בתל אביב

כל השנים נמשכו רכישות אמצעי לחימה בחו"ל,
שהוברחו ארצה בשיטות שונות. ב-1935 נתפס
מטען כדורים שהוברח בחביות מלט

ענין החביות מבלגיה

ביום עם סכונות צילום, חברי אהרון
הגיעה הערכי וכו'. נשמעו גם דברי
הסתה ומצד המשטרה לא באה כל
הפרעה.

המשטרה עיכבה את פתיחת החביות
עד הבוקר.

היום העמידה הנחלת הנמל כמה
פועלים חודנים לפתוח את החביות

מישטרה מחוז הדרום מודיעה:
משלוח של מלט בחביות הורד את
מול מן האניה „ליאופולד השני“
בביקורת אחת החביות מצאו במות
של כדורי רובים חבויה במלט. שארית
המשלוח טרם בוקרה.

המשלוח בא מבלגיה לחברה בתל-
אביב.

מאורעות 1936-1939 – "המרד הערבי" אירועי טרור ערביים פרצו ב- 19 באפריל 1936 בכל רחבי הארץ. הם נמשכו שלוש שנים

הותקפה התחבורה היהודית בכבישים ואוטובוסים נסעו בליווי משוריינים

הוצתו שדות ויערות ורכוש רב עלה באש

כמעט כל עבודה חקלאית בשדה
חייבה אבטחה צמודה של איש ביטחון

היציאה מהגדר - המעבר להגנה אקטיבית
ה"הגנה" נערכה מול ההתקפות הערביות. הסיסמה הייתה:
"לצאת מן הגדר", כלומר לא להסתגר בתוך היישובים. יצחק
שדה (מימין) הקים יחידה נועזת בשם "הנוודדת"

באישור הבריטים הוקמו יחידות
נוטרים יהודים, שסייעו לבלום את
הטרור הערבי

לקראת סוף התקופה קיבלו הנוטרים
ציוד וביגוד מודרניים יותר, כולל
כובעים אוסטרליים

ב- 1937 הקימה ה"הגנה" את הפו"ש –
פלוגות השדה, שסיסמתן הייתה: הגנה
התקפית. גם הפעם עמד בראש יצחק שדה

צ'רלס אורד וינגייט היה קצין בריטי שכונה "הידיד"
בשל עזרתו ליישוב היהודי. הוא הקים יחידה
מיוחדת, "פלגות הלילה המיוחדות" ללוחמה בטרור

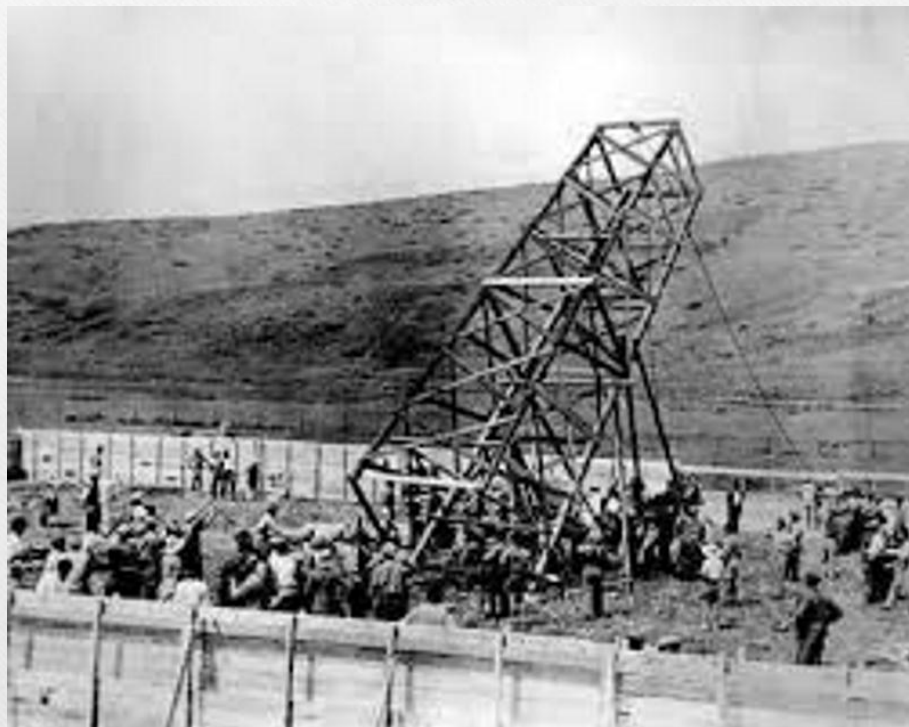
ההבלגה

מנהיגות היישוב, שה"הגנה" הייתה כפופה לה, הורתה על
מדיניות של הבלגה. לא לפגוע בערבים חפים מפשע בכפרים
ובדרכים

חומה ומגדל

תנופת ההתיישבות היהודית הוגברה והפכה להתיישבות ביטחונית. השיטה: הקמת יישוב חדש, מבוצר, תוך יום אחד, באמצעות ה"הגנה"

היישוב הראשון של "חומה ומגדל" היה תל
עמל בעמק בית שאן. כיום – ניר דוד.
אחריו באו עוד יותר מ-50

יישוב חומה ומגדל הנודע ביותר היה חניתה בגליל המערבי,
שהוקם ב-1938. שלושה ממארגני המבצע נתפסו בעין
המצלמה: במרכז יצחק שדה הוותיק ומשני צדדיו המפקדים
הצעירים משה דיין ויגאל אלון

מבנה השליטה על ה"הגנה"

- "המוסדות הלאומיים" – הסוכנות והוועד הלאומי

- המפקדה הארצית (מ"א) הפריטטית

- רמ"א

- מטכ"ל

- רמטכ"ל

חילות ה"הגנה"

ברחבי הארץ היו פזורות יחידות החי"ש – חיל השדה, של לוחמים צעירים שהתאמנו לעיתים (שבתות, חופשים וכו') ויצאו לקורסים

היו גם יחידות מיוחדות כמו הפ"מ, הפלוגה המיוחדת בתל אביב, שעליה הוטלו תפקידים לא שגרתיים

מתנדבים מבוגרים יותר התאמנו ביחידות חי"ם (חיל משמר)

היו גם בני הנוער שגויסו ל"הגנה",
בגילאי 15-18. הם אורגנו במסגרות הגדנ"ע
והחג"ם

אימונים במחתרת של ה"הגנה" נערכו במאות
מקומות בארץ. אחד המרכזיים שבהם היה בג'וערה
שבהרי מנשה. כאן פעל קורס המ"מים - קצינים

הפלמ"ח היה "צבא הקבע" של ה"הגנה". התגייסו אליו
צעירים וצעירות, רובם חברי תנועות הנוער החלוציות,
שעבדו בקיבוצים והתאמנו שבועיים בחודש

הפלמ"חאים עברו אימונים ממושכים והשתתפו בפעולות קרביות

הם הרבו לסייר בארץ, לרבות באזורים
שנאסרו לסיור על ידי הבריטים כמו אזור
ים המלח והנגב

בפלמ"ח שירתו גם בנות, שהשתתפו
עם הבנים בעבודה, באימונים ואף
בפעולות הצבאיות

לפלמ"ח היו גם יחידה ימית (פלי"ם) וגם כוח
אווירי (בתמונה), שטייסיו עסקו בסיורי אוויר
ובצילום פרוייקטים בעלי חשיבות ביטחונית

הגיוס לצבא הבריטי

בתקופת מלחמת העולם השנייה עודדה ה"הגנה" את
חבריה להתגייס לצבא הבריטי, כדי להילחם נגד הגרמנים
ולצבור ניסיון צבאי

כ-30 אלף התגייסו ובהם גם אלפי נשים
שמילאו תפקידי עזר כנהגות, אחיות בתי
חולים ופקידות צבאיות

במדים ובלא מדים

בשנות המלחמה התנהל ב"הגנה" ויכוח מה עדיף: גיוס
במדים לצבא הבריטי או בלא מדים ליחידות העצמיות, כגון
הפלמ"ח. כך נראתה מחלקת חיילים באימוניה

וכך נראתה מחלקת פלמ"ח, ללא
מדים.
ראשי ה"הגנה" תמכו בשני המסלולים

אצ"ל ולח"י

ה"הגנה" היה ארגון המחתרת הגדול ביותר והקיף בשיאו כ-50 אלף גברים ונשים. באצ"ל, שלא קיבל את מרות המוסדות הלאומיים, שירתו כמה אלפים

לח"י היה ארגון המחתרת הקטן והמיליטנטי ביותר, ואף הוא לא קיבל את מרות המוסדות הלאומיים. שירתו בו כמה מאות

"השבת השחורה"

בשנת 1946 פעלו שלושת הארגונים במשותף במסגרת "תנועת המרי". הבריטים הגיבו ביד קשה ובשבת, 29 ביוני 1946, שכונתה "השבת השחורה", ערכו חיפושים בעשרות יישובים. מגמתם היתה "לשבור" את ה"הגנה"

הם גם אסרו קבוצה ממנהיגי היישוב
והחזיקו אותם יותר מ-4 חודשים
במחנה לטרון

בניין "המוסדות הלאומיים" בירושלים "נכבש" על ידי הבריטים, שטענו כי הסוכנות היהודית, הממשל היהודי העצמאי, היא שמפעילה את ה"הגנה"

פעילות ה"הגנה"

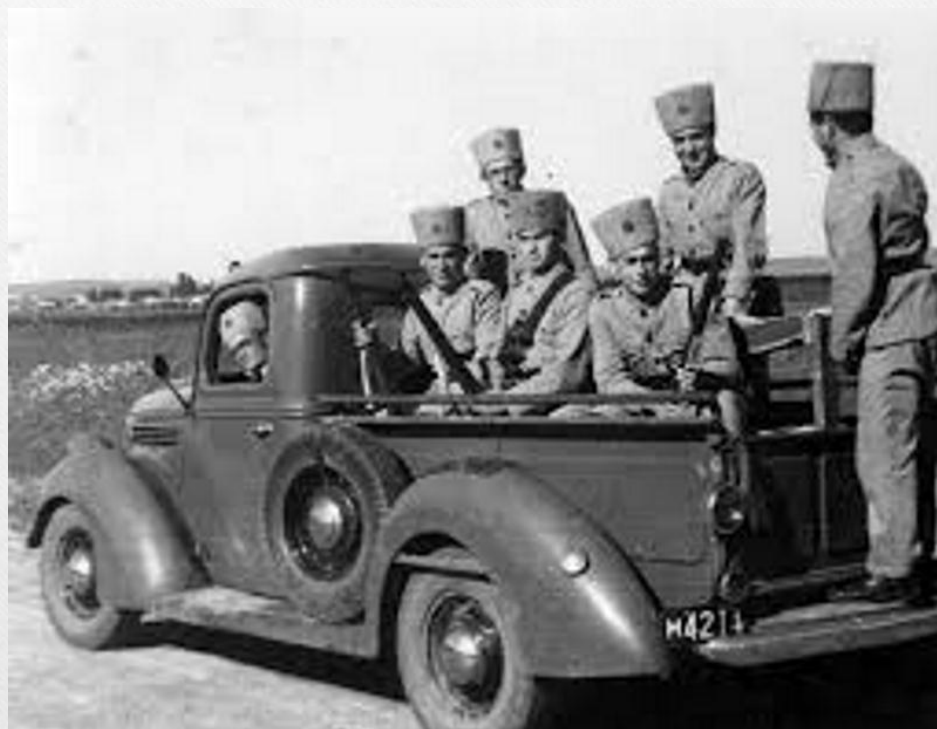
ה"הגנה" פעלה בעיר ובכפר, בכל אזורי הארץ ובשיטות שונות. יחידות קרביות היו בפלמ"ח ובחי"ש

היו גם "מסתערבים" שפעלו בסקטור
הערבי ובמדינות ערב והביאו מידע
מודיעיני חשוב

הנוטרים, לכאורה בפיקוד בריטי, היו אף הם חברי "הגנה"

תנועת ההתיישבות הביטחונית נמשכה כל השנים
בהנחיית ה"הגנה", ב-1946 היא הגיעה לשיא:
הקמת 11 יישובים בדרום ובנגב בלילה אחד

75 העולים לנגב

הבקר
שען פעלי ארץ ישראל

ישיבת תלמידי חכמים
התאחדות חובבי התורה

ישובי הנגב נגאלו מבדידותם
אחרי עשר יישובים חדשים בדרום ובנגב

מנדון חישבת להחמרת החסום
עם ואשינגטון בשל ארץ-ישראל

רובסיס הבריטי ממוזרים
ומארץ ישראל לקניה?

התאחדות חובבי התורה
התאחדות חובבי התורה
התאחדות חובבי התורה

ההעפלה נמשכה ואף גברה. בשנים 1945-1948 הגיעו ארצה כ-80 אלף מעפילים בדרך הים ועוד כ-20 אלף בדרך היבשה, מארצות המזרח התיכון. על המבצעים האלה היה אחראי "המוסד לעליה ב" של ה"הגנה"

הפעולות נערכו אף באירופה, שם אורגנה על ידי ה"הגנה"
תנועת "הבריחה" של מאות אלפי יהודים. רבים מהם חתרו,
תוך חציית גבולות והרים, לנמלי היציאה של אניות
המעפילים

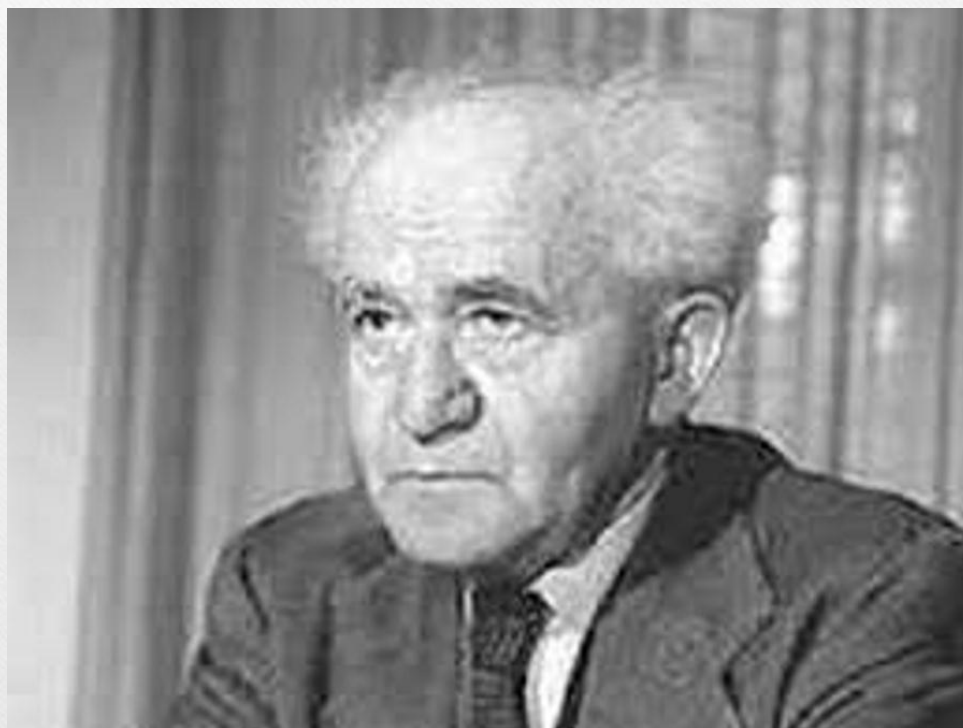

ההכנות להקמת המדינה

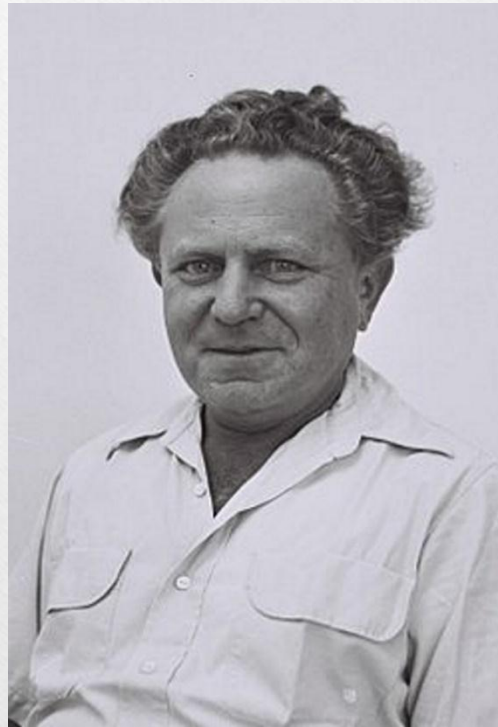
דוד בן-גוריון, שקיבל עליו בסוף 1946 את תיק הביטחון
בסוכנות היהודית, ערך בראשית 1947 בביתו התל אביבי
"סמינר" לקראת אפשרות של הקמת מדינה יהודית

הוא צפה אפשרות של פלישת צבאות
ערב, כדי למנוע את הקמת המדינה
היהודית

בקיץ 1947 נתמנה ל"הגנה" ראש מפקדה ארצית חדש –
ישראל גלילי ונוצר הרכב חדש של הצמרת הביטחונית:
בן-גוריון, רמטכ"ל ה"הגנה" יעקב דורי וישראל גלילי

ה"הגנה" – מקורות ומקומות להעשרה

• www.hahagana.org.il

- לקסיקון ה"הגנה" באתר ה"הגנה"
- ספר הפלמ"ח באתר ה"הגנה"
- הסרט מ"הגנה" לצה"ל באתר ה"הגנה"

מוזיאון ה"הגנה"

ארכיון ה"הגנה"

בבית אליהו גולומב, שדרות רוטשילד 23, ת"א